

سبب علم و فن

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی ، گروه فقه و حقوق اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (MA)

گرایش : فقه و حقوق اسلامی

عنوان :

بررسی مبانی فقهی و حقوقی مواد یک تا ده قانون مسئولیت مدنی

استاد راهنما :

دکتر هادی عظیمی گرکانی

پژوهشگر :

صدیقه زرگری

زمستان ۱۳۹۳

تقدیم به

پیشگاه مقدس حضرت صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف

و به یاد

پدر مهربانم

پاسکزاری

از همسر که در تمام طول تحصیل همراه و مشوقم بوده است

از مادر مهربانم که مدیون همیشگی ایشان هستم

از فرزندان عزیزم

و از اساتید ارجمندم

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب صدیقه زرگری دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۹۱۰۶۳۱۰۶۲ در رشته فقه و حقوق که در تاریخ ۹۳/۱۱/۱ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی مبانی فقهی و حقوقی مواد یک تا ده قانون مسئولیت مدنی ولی با کسب نمره ۱۸ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم :

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۳/۱۱/۱

دانشجوی کارشناسی ارشد صدیقه زرگری از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸ بحروف هجده تمام و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۴۰۷۹۲۲۰۱۷
عنوان پایان نامه: مبانی فقهی و حقوقی مواد یک تا ۱۰ قانون مسئولیت مدنی		
نام و نام خانوادگی دانشجو: صدیقه زرگری	تاریخ شروع پایان نامه: ۹۲/۸/۲۳	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۳/۱۱/۱
شماره دانشجویی: ۹۱۰۶۳۱۰۶۲		
رشته تحصیلی: فقه و حقوق		
استاد / استادان راهنما: دکتر هادی عظیمی گرکانی		
استاد / استادان مشاور: دکتر		
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده): در حقوق موضوعه ایران، قوانین متعددی راجع به ضمان قهری و مسئولیت مدنی به تصویب رسیده است که مهمترین این قوانین که به طور خاص به بحث مسئولیت مدنی پرداخته است، قانون مسئولیت مدنی می باشد. هدف قانونگذار از تصویب این قانون جبران خسارت (اعم از مادی، معنوی و بدنی) می باشد؛ که در ماده یک، کسی را که موجب خسارت بر دیگری شود را مسئول جبران آن ضرر می داند. و در مواد ۳ و ۲ نحوه جبران خسارت و در ماده ۴ این قانون شرایطی که باعث کاهش مسئولیت می شود را بیان نموده است. هر چند در این قانون در مواد ۶ و ۵ به بحث در مورد خسارت بدنی پرداخته شده است، اما این مواد به دلیل وجود نهاد دیه در فقه اسلامی و تأکید قانون مجازات اسلامی بر پرداخت دیه به عنوان جبران خسارت بدنی، با قانون مجازات اسلامی در تعارض است. در ماده ۷ این قانون نیز مسئولیت سرپرست صغیر یا مجنون بیان شده است و همچنین در مواد ۹ و ۸ و ۱۰ این قانون خسارت معنوی ناشی از لطمه به حیثیت و شرافت و اعتبارات شخصی و خانوادگی و موقعیت اجتماعی افراد و نحوه جبران آن بیان شده است. مبنای مسئولیت در این قانون تقصیر می باشد ولی در فقه، تقصیر یا عدم تقصیر عامل زیان شرط نیست، بنابراین در این پژوهش مبانی فقهی و حقوقی این ۱۰ ماده بررسی خواهد شد. کلید واژه: مسئولیت مدنی، خسارت معنوی، خسارت بدنی، دیه، مسئولیت سرپرست، تقصیر زیان دیده		

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا:

مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده :
۲	مقدمه
۶	فصل اول کلیات، مفاهیم و مبانی (مادهٔ یک)
۷	۱ - کلیات (مادهٔ یک قانون مسئولیت مدنی)
۷	۱ - ۱ - طرح تحقیق:
۷	۱ - ۱ - ۱ - بیان مسأله :
۸	۱ - ۱ - ۲ - پیشینهٔ تحقیق :
۹	۱ - ۱ - ۳ - هدف از انتخاب موضوع :
۹	۱ - ۱ - ۴ - ضرورت انجام تحقیق :
۹	۱ - ۱ - ۵ - سؤالات تحقیق :
۱۰	۱ - ۱ - ۶ - فرضیه های تحقیق :
۱۱	۱ - ۱ - ۷ - روش تحقیق :
۱۱	۱ - ۲ - مفاهیم مسئولیت مدنی :
۱۱	۱ - ۲ - ۱ - مفهوم مسئولیت :
۱۱	۱ - ۲ - ۱ - ۱ - مسئولیت در لغت :
۱۱	۱ - ۲ - ۱ - ۲ - مسئولیت در اصطلاح حقوقی :
۱۲	۱ - ۲ - ۱ - ۳ - مسئولیت در فقه اسلامی :
۱۲	۱ - ۲ - ۱ - ۴ - مسئولیت در قرآن :
۱۳	۱ - ۲ - ۳ - ارکان مسئولیت :
۱۳	۱ - ۲ - ۳ - ۱ - وجود ضرر :
۱۴	۱ - ۲ - ۳ - ۱ - انواع ضرر :

- ۱-۲-۳-۱-۲- شرایط ضرر قابل مطالبه : ۱۷
- ۱-۲-۳-۲- فعل زیانبار : ۲۰
- ۱-۲-۳-۳- رابطه سببیت : ۲۱
- ۱-۲-۳-۱- شرایط احراز رابطه سببیت : ۲۲
- ۱-۲-۳-۲- اثبات رابطه سببیت : ۲۶
- ۱-۲-۳-۳- استثنائات رابطه سببیت : ۲۷
- ۱-۲-۳-۴- موانع تحقق مسئولیت : ۲۸
- ۱-۳- مبنای مسئولیت مدنی : ۳۱
- ۱-۳-۱- تقصیر : ۳۱
- ۱-۳-۱- مفهوم تقصیر : ۳۱
- ۱-۳-۲- مفهوم تقصیر در حقوق ایران و فقه اسلامی: ۳۳
- ۱-۳-۲- قواعد فقهی مبتنی بر مسئولیت : ۳۵
- ۱-۳-۲-۱- قاعده اتلاف : ۳۵
- ۱-۳-۲-۱- مستندات قاعده اتلاف : ۳۵
- ۱-۳-۲-۲- قاعده تسبیب : ۳۷
- ۱-۳-۲-۳- قاعده لاضرر : ۳۸
- ۱-۳-۲-۳-۱- مستندات قاعده لاضرر : ۳۸
- ۱-۳-۳- مبنای نظری مسئولیت مدنی : ۳۹
- فصل دوم جبران خسارت (مواد ۲ و ۳) ۴۱
- ۲- جبران خسارت (مواد ۲ و ۳ قانون مسئولیت مدنی) ۴۲
- ۲-۱- دعوای جبران خسارت : ۴۲
- ۲-۱-۱- تاریخ ایجاد حق برای زیان دیده : ۴۳
- ۲-۱-۲- تمییز سبب دعوای جبران خسارت : ۴۴

ب

- ۲-۱-۳- اعتبار امر مختوم کیفری در دادگاه مدنی : ۴۶
- ۲-۱-۳-۱- اعتبار حکم مجازات : ۴۶
- ۲-۱-۳-۲- اعتبار حکم برائت : ۴۷
- ۲-۲- شیوه های جبران خسارت : ۴۷
- ۲-۲-۱- بازگرداندن وضع به صورت پیشین : ۴۷
- ۲-۲-۱-۱- بازگرداندن عین مال : ۴۸
- ۲-۲-۱-۲- از بین بردن منبع ضرر : ۴۹
- ۲-۲-۲- جبران خسارت از راه دادن معادل : ۵۰
- ۲-۲-۲-۱- از طریق دادن مثل : ۵۰
- ۲-۲-۲-۲- از طریق دادن قیمت : ۵۳
- ۲-۳- تعیین میزان خسارت : ۵۳
- ۲-۳-۱- زمان ارزیابی خسارت : ۵۴
- ۲-۳-۱-۱- تغییر میزان خسارت تا زمان صدور حکم : ۵۴
- ۲-۳-۱-۲- تغییر میزان خسارت بعد از صدور حکم : ۵۶
- ۲-۳-۲- مکان معتبر در ارزیابی خسارت : ۵۷
- ۲-۴- وسایل تأمین جبران خسارت : ۵۷
- ۲-۴-۱- ایجاد مسئولیت تضامنی : ۵۷
- ۲-۴-۲- بیمه اجباری مسئولیت : ۵۸
- ۲-۴-۳- تأسیس صندوق تأمین خسارت : ۵۹
- فصل سوم کاهش مسئولیت (ماده ۴) : ۶۰
- ۳- کاهش مسئولیت- (ماده ۴ قانون مسئولیت مدنی) : ۶۱
- ۳-۱- تخفیف : ۶۱
- ۳-۱-۱- مفهوم تخفیف : ۶۱

- ۳-۱-۱-۱ - تخفیف در لغت : ۶۱
- ۳-۱-۱-۲ - تخفیف در قانون : ۶۲
- ۳-۱-۲ - انواع تخفیف : ۶۳
- ۳-۱-۳ - محدوده اعمال تخفیف : ۶۴
- ۳-۱-۳-۱ - مقام قضایی اعطا کننده تخفیف : ۶۴
- ۳-۱-۳-۲ - گذشت شاکی یا مدعی خصوصی : ۶۴
- ۳-۱-۳-۳ - همکاری متهم : ۶۵
- ۳-۱-۳-۴ - اوضاع و احوال خاص متهم : ۶۵
- ۳-۲ - مفهوم مشارکت زیان دیده در ایجاد زیان : ۶۶
- ۳-۲-۱ - مفهوم وسیع مشارکت زیان دیده : ۶۶
- ۳-۲-۲ - مفهوم مضیق مشارکت زیان دیده : ۶۷
- ۳-۲-۳ - تقصیر زیان دیده در فقه اسلامی و حقوق موضوعه ایران : ۶۷
- ۳-۲-۳-۱ - تقصیر زیان دیده در فقه اسلامی : ۶۷
- ۳-۲-۳-۲ - تقصیر زیان دیده در حقوق موضوعه ایران : ۶۹
- ۳-۳ - شرایط تأثیر اقدام زیان دیده بر مسئولیت عامل زیان : ۶۹
- ۳-۳-۱ - تقصیر زیان دیده : ۷۰
- ۳-۳-۲ - چهره های خاص تقصیر زیان دیده : ۷۱
- ۳-۳-۳-۱ - کاهلی در اجتناب از زیان یا کاهش آن : ۷۱
- ۳-۳-۳-۲ - خسارات متحمل در تلاش برای اجتناب یا کاهش زیان : ۷۲
- ۳-۳-۳-۳ - انتساب عمل به زیان دیده : ۷۲
- ۳-۳-۳-۱ - مسئولیت ناشی از فعل غیر : ۷۲
- ۳-۳-۴ - رابطه سببیت بین اقدام زیان دیده و زیان ایجاد شده : ۷۲
- ۳-۴ - موارد انحصار مسئولیت : ۷۳

- ۳-۴-۱ - تقصیر عمدی عامل زیان : ۷۳
- ۳-۴-۲ - رضایت زیان دیده : ۷۵
- ۳-۴-۳ - نظم عمومی : ۷۵
- ۳-۴-۴ - ناشی شدن تقصیر یکی از تقصیر دیگری : ۷۶
- ۳-۵ - نحوه تقسیم خسارات : ۷۷
- ۳-۵-۱ - معیار تقسیم : ۷۷
- ۳-۵-۱-۱ - تقسیم مسئولیت بر اساس درجه تقصیر : ۷۸
- ۳-۵-۱-۲ - تقسیم مسئولیت بر اساس درجه تأثیر : ۷۸
- ۳-۵-۱-۳ - تقسیم مسئولیت به تساوی : ۷۸
- ۳-۵-۱-۴ - معیار تقسیم مسئولیت در فقه اسلامی : ۷۹
- ۳-۶ - قواعد فقهی مسقط ضمان : ۷۹
- ۳-۶-۱ - قاعده اقدام : ۷۹
- ۳-۶-۱-۱ - مستندات قاعده اقدام : ۸۰
- ۳-۶-۱-۲ - مصادیق قاعده اقدام : ۸۱
- ۳-۶-۲ - قاعده احسان : ۸۲
- ۳-۶-۲-۱ - مستندات قاعده احسان : ۸۲
- ۳-۶-۲-۲ - موارد تطبیق قاعده احسان : ۸۳
- فصل چهارم خسارت بدنی (مواد ۵ و ۶) ۸۵
- ۴- خسارت بدنی (مواد ۵ و ۶ قانون مسئولیت مدنی) ۸۵
- ۴-۱ - مفهوم خسارت بدنی : ۸۶
- ۴-۱-۱ - مفهوم خسارت بدنی از منظر حقوقدانان : ۸۶
- ۴-۱-۲ - جبران خسارت بدنی در فقه اسلامی و حقوق موضوعه : ۸۷
- ۴-۲ - دیه : ۸۹

- ۴-۲-۱- تعریف لغوی دیه : ۹۰
- ۴-۲-۲- مفهوم فقهی دیه : ۹۰
- ۴-۲-۳- دیه در قانون : ۹۰
- ۴-۳- ماهیت دیه : ۹۱
- ۴-۳-۱- نظریه مجازات بودن دیه : ۹۱
- ۴-۳-۱-۱- دلایل طرفداران مجازات بودن دیه : ۹۱
- ۴-۳-۱-۲- موارد اختلاف و اشتراک دیه با مجازاتهای مالی : ۹۳
- ۴-۳-۲- نظریه خسارت بودن دیه: ۹۶
- ۴-۳-۲-۱- دلایل طرفداران جبران خسارت بودن دیه : ۹۶
- ۴-۳-۲-۲- موارد اختلاف و اشتراک دیه با قواعد مسئولیت مدنی : ۹۸
- ۴-۳-۳- نظریه تفکیک در ماهیت دیه : ۹۹
- ۴-۳-۴- نظریه ماهیت دوگانه دیه : ۱۰۰
- ۴-۳-۴-۱- دلایل طرفداران ماهیت دوگانه دیه : ۱۰۲
- ۴-۴- پیامدهای خسارت بدنی : ۱۰۳
- ۴-۴-۱- پیامدهای مالی خسارت بدنی : ۱۰۴
- ۴-۴-۱-۱- هزینه درمان مصدوم : ۱۰۴
- ۴-۴-۱-۲- فوت منفعت مصدوم : ۱۰۶
- ۴-۴-۱-۳- خسارت بستگان مصدوم : ۱۰۸
- ۴-۴-۲- خسارات معنوی ناشی از صدمات بدنی : ۱۰۹
- ۴-۵- اصل لزوم جبران کلیه خسارات : ۱۱۰
- ۴-۵-۱- ارزیابی پذیرش اصل لزوم جبران کلیه خسارات : ۱۱۲
- ۴-۶- استفتائات و نظریات حقوقی : ۱۱۳
- ۴-۶-۱- استفتائات از مراجع: ۱۱۳

- ۴-۶-۲- رأی وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور: ۱۱۴.....
- ۴-۶-۳- نظریات مشورتی اداره امور حقوقی و اسناد قوه قضاییه: ۱۱۵.....
- فصل پنجم مسئولیت سرپرست (ماده ۷)..... ۱۱۷.....
- ۵- مسئولیت سرپرست (ماده ۷ قانون مسئولیت مدنی) ۱۱۷.....
- ۵- ۱- مسئولیت صغار و مجانین: ۱۱۸.....
- ۵- ۱- ۱- تعریف صغیر: ۱۱۸.....
- ۵- ۱- ۱- ۱- صغیر در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران: ۱۱۸.....
- ۵- ۱- ۲- اقسام صغیر: ۱۱۹.....
- ۵- ۱- ۳- آثار افعال صغار: ۱۱۹.....
- ۵- ۱- ۴- تعریف مجنون: ۱۲۱.....
- ۵- ۱- ۵- اقسام مجنون: ۱۲۱.....
- ۵- ۱- ۶- آثار افعال مجانین: ۱۲۲.....
- ۵- ۲- مسئولیت سرپرست: ۱۲۳.....
- ۵- ۲- ۱- مفهوم سرپرست: ۱۲۳.....
- ۵- ۲- ۲- انواع سرپرست: ۱۲۳.....
- ۵- ۲- ۲- ۱- سرپرست قانونی: ۱۲۴.....
- ۵- ۲- ۲- ۲- سرپرست قراردادی: ۱۲۷.....
- ۵- ۳- شرایط تحقق مسئولیت سرپرست: ۱۲۸.....
- ۵- ۳- ۱- وجود ضرر: ۱۲۸.....
- ۵- ۳- ۲- تقصیر در نگهداری: ۱۲۸.....
- ۵- ۳- ۳- فعل زیانبار صغیر یا مجنون: ۱۲۹.....
- ۵- ۳- ۴- عدم تقصیر سرپرست: ۱۲۹.....
- ۵- ۳- ۵- فقد سرپرست: ۱۲۹.....

۱۳۰.....	۵-۴- نحوه جبران خسارت :
۱۳۲.....	فصل ششم خسارت معنوی (مواد ۸ و ۹ و ۱۰).....
۱۳۳.....	۶- خسارت معنوی (مواد ۸ و ۹ و ۱۰ قانون مسئولیت مدنی).....
۱۳۴.....	۶-۱- مفهوم و سیر تحول جبران خسارت معنوی :
۱۳۴.....	۶-۱-۱- مفهوم خسارت معنوی :.....
۱۳۴.....	۶-۱-۲- سیر تاریخی و تحول خسارت معنوی :.....
۱۳۶.....	۶-۱-۳- انواع خسارت معنوی :.....
۱۳۷.....	۶-۱-۴- ارکان مسئولیت ناشی از ایراد خسارت معنوی :.....
۱۳۷.....	۶-۲- مبانی خسارت معنوی :.....
۱۳۷.....	۶-۲-۱- مبانی نظری مطالبه خسارت معنوی :.....
۱۳۸.....	۶-۲-۲- مبانی قانونی مطالبه خسارت معنوی :.....
۱۳۸.....	۶-۲-۲-۱- قانون اساسی :.....
۱۳۹.....	۶-۲-۲-۲- قانون مدنی :.....
۱۴۰.....	۶-۲-۲-۳- قانون مسئولیت مدنی :.....
۱۴۰.....	۶-۲-۲-۴- قانون مجازات اسلامی :.....
۱۴۲.....	۶-۲-۳- مبانی فقهی مطالبه خسارت معنوی :.....
۱۴۴.....	۶-۳- دعوی جبران خسارت معنوی :.....
۱۴۷.....	۶-۳-۱- تطابق شیوه جبران خسارت با وضعیت زیان دیده :.....
۱۴۸.....	۶-۳-۲- اشخاص ذینفع خسارت معنوی ناشی از مرگ :.....
۱۴۹.....	۶-۳-۳- زیان معنوی اشخاص حقوقی :.....
۱۵۰.....	نتیجه گیری :.....
۱۵۴.....	پیشنهادات :.....
۱۵۷.....	فهرست منابع.....

چکیده :

در حقوق موضوعه ایران، قوانین متعددی راجع به ضمان قهری و مسئولیت مدنی به تصویب رسیده است که مهمترین این قوانین که به طور خاص به بحث مسئولیت مدنی پرداخته است، قانون مسئولیت مدنی می باشد. هدف قانونگذار از تصویب این قانون جبران خسارت (اعم از مادی، معنوی و بدنی) می باشد؛ که در ماده یک، کسی را که موجب خسارت بر دیگری شود را مسئول جبران آن ضرر می داند. و در مواد ۳ و ۲ نحوه جبران خسارت و در ماده ۴ این قانون شرایطی که باعث کاهش مسئولیت می شود را بیان نموده است. هر چند در این قانون در مواد ۵ و ۶ به بحث در مورد خسارت بدنی پرداخته شده است، اما این مواد به دلیل وجود نهاد دیه در فقه اسلامی و تأکید قانون مجازات اسلامی بر پرداخت دیه به عنوان جبران خسارت بدنی، با قانون مجازات اسلامی در تعارض است. در ماده ۷ این قانون نیز مسئولیت سرپرست صغیر یا مجنون بیان شده است و همچنین در مواد ۸ و ۹ و ۱۰ این قانون خسارت معنوی ناشی از لطمه به حیثیت و شرافت و اعتبارات شخصی و خانوادگی و موقعیت اجتماعی افراد و نحوه جبران آن بیان شده است. مبنای مسئولیت در این قانون تقصیر می باشد ولی در فقه، تقصیر یا عدم تقصیر عامل زیان شرط نیست، بنابراین در این پژوهش مبنای فقهی و حقوقی این ۱۰ ماده بررسی خواهد شد.

کلید واژه : مسئولیت مدنی، خسارت معنوی، خسارت بدنی، دیه، مسئولیت سرپرست، تقصیر زیان

دیده

مقدمه

مسئولیت مدنی مفهومی است که با ورود ضرر و زیان معنا پیدا می کند و بر لزوم جبران خسارتی که برخلاف حق به دیگری وارد آمده است، تأکید دارد و یکی از قواعد مسلم حقوقی می باشد که در نظامهای حقوقی پذیرفته شده است. اهمیت موضوع مسئولیت مدنی به دلیل پیشرفت فناوری و به تبع آن افزایش خسارت ناشی از زندگی جدید، افزایش یافته است. زیرا در جوامع سنتی گذشته، روابط اجتماعی افراد بسیار ساده بود و به لحاظ همین سادگی با قوانین ابتدایی به کار و تلاش می پرداختند. اما با صنعتی شدن جامعه و ورود ماشین به عنوان وسیله نقلیه و انواع صنایع سبک و سنگین، حوادث احتمالی بیشتری به وقوع می پیوندد و خسارات مالی و صدمات جسمی و روحی متعددی را دچار افراد جامعه میکند. از طرف دیگر امنیت و آسایش جامعه زمانی تأمین می شود که هرکس بداند چنانچه زبانی به نفس، مال یا حیثیت و اعتبار دیگران وارد کند و یا سبب وقوع آن شود به حکم قانون ملزم به جبران آن خواهد شد.

بالتبع فلسفه وضع و تصویب قوانین در جامعه برای برقراری نظم و امنیت اجتماعی و تأمین حقوق فردی و جمعی و حقوق شهروندی افراد و اجرای عدالت است به گونه ای که هر چیزی در جای خودش قرار گیرد و هر کس به آنچه حق اوست نائل شود، که رسیدن به آن در سایه نهادینه شدن مسئولیت مدنی در جامعه به وجود خواهد آمد. لذا نیاز به جبران خسارات به عنوان یک اصل از ابتدایی ترین جوامع مورد بحث قرار گرفته است. اهمیت این موضوع منجر به پیدایش نظریه های مختلفی در این حوزه شده است، از جمله مهمترین این نظریات، نظریه تقصیر، تضمین حق و خطر است. این نظریات بیشتر در حقوق غرب مطرح است و مسئولیت مدنی در حقوق غرب بیشتر مبتنی بر تقصیر است. در صورتی که در حقوق ایران، مسئولیت مدنی تاریخچه و مبانی کاملاً متفاوتی از حقوق مغرب زمین دارد. در حقوق ایران با توجه به اصل چهارم قانون اساسی، تمامی قوانین باید مطابق با موازین اسلامی باشد. دین اسلام به عنوان کاملترین دین، برای بخشهای مختلف زندگی اجتماعی تعیین تکلیف نموده است و جان و مال و آبرو و حیثیت اجتماعی انسانها را محترم دانسته و

تأکید نموده است که هیچ کس به هیچ وجه نباید به دیگری ضرر و زیان برساند. «لاضرر و لااضرار فی الاسلام»

در این دیدگاه، جان و مال و ناموس و حیثیت و آبروی انسانها سرمایه هایی هستند که باید از هرگونه ضرر و زبانی در امان باشند و هرگونه فعالیت و اقدام فردی یا گروهی که باعث خسارت و صدمه به این سرمایه های انسانی می شوند شرعاً محکوم است و نباید بی جبران بماند، به علاوه موجب ضمان است. همانگونه که پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده است:

«ان الله حرم من المسلم دمه و ماله و عرضه و ان یظن به السوء» (مجلسی، ۱۴۲۹، ۵۱۷/۷۱).

«خداوند خون و مال و آبروی مسلمانان را حرام کرده و نیز گمان بد به او داشتن را»

قانون مدنی ایران نیز که برطبق فقه امامیه نوشته شده است با استفاده از قواعد فقهی مانند اتلاف، تسبیب و لاضرر، هر شخصی را که مستقیم یا غیر مستقیم، به عمد یا غیر عمد، خسارتی به دیگری وارد کند مسئول جبران خسارات ناشی از عمل خود می داند. به همین دلیل است که در حقوق ما مسئولیت صغیر و مجنون و هر شخص فاقد اراده به رسمیت شناخته شده است. در صورتی که در حقوق غرب مسئولیت این افراد به لحاظ فقدان اراده و درک تمییز سره از ناسره، که زایل کننده وصف خطا و تقصیر و غیر قابل سرزنش بودن فاعل است، مردود می باشد. لیکن در حقوق ما با وجود قوانین مختلف در زمینه مسئولیت مدنی و ضمان قهری و همچنین وجود قواعد فقهی در رابطه با ضمان، سیره واحدی در این زمینه وجود ندارد؛ زیرا قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ که بر لزوم جبران خسارات و ضرر و زیانهای ناشی از ورود خسارات مالی و معنوی و صدمات بدنی تأکید دارد، از حقوق تعهدات سوئیس و قانون آلمان اقتباس شده است و در این قانون، مسئولیت مبتنی بر تقصیر است. که باعث می شود زیان دیده با مشکل مواجه شود و گاه جبران خسارت را غیر ممکن می سازد؛ زیرا تقصیر یک عنصر معنوی است و شناسایی آن به راحتی امکان پذیر نیست. در صورتی که در حقوق اسلام، توجه عمده به جبران خسارت زیان دیده است و تقصیر و عدم تقصیر عامل زیان به عنوان شرط اصلی مدنظر نیست. از نظر اخلاقی نیز، در حقوق اسلام برخلاف حقوق غرب که مسئول نشناختن عامل زیان را بدون اثبات تقصیر او امری خلاف اصول حقوقی می دانند؛ اخلاق

حکم می کند که صرفنظر از نحوه عملکرد و تقصیر عامل زیان، خساراتی را که وی به نحو مستقیم و به مباشرت و یا غیر مستقیم و به تسبیب به دیگری وارد کرده جبران نماید.

بنابراین، بین قانون مسئولیت مدنی و قوانین متعدد ضمان قهری مانند مبحث ضمان در قانون مدنی و مبحث موجبات ضمان قانون مجازات اسلامی که براساس فقه اسلامی تدوین شده است، تعارض وجود دارد و این ایراد بیشتر خود را در مواد ۵ و ۶ قانون مسئولیت مدنی در مورد خسارات بدنی نشان می دهد؛ زیرا از یک طرف منشاء قانونگذاری در کشور ما براساس فقه اسلامی است که پیرامون جبران این گونه خسارات بحث دیه را مطرح می کند و از طرف دیگر و با توجه به هزینه های رو به رشد جبران خسارت بدنی، علاوه بر دیه، جایگاه خسارت زائد بر دیه نمایان می شود. البته مباحث راجع به مسئولیت مدنی ابعاد گوناگونی دارد که در قانون مسئولیت مدنی به آنها اشاره شده است مانند مسئولیت سرپرست و یا بحث درباره مسقطات ضمان و تعدد اسباب یا تقصیر زیان دیده و ... که در این پژوهش بررسی می شوند. بنابراین این پایان نامه را در شش فصل تنظیم نموده و مواد یک تا ۱۰ قانون مسئولیت مدنی را در این فصول مورد بررسی قرار داده ام.

در فصل اول به بررسی ماده یک این قانون پرداخته و پس از بررسی ارکان مسئولیت و شرایط تحقق مسئولیت، به بررسی مبانی فقهی و حقوقی مسئولیت پرداخته ام.

در فصل دوم با توجه به مواد ۲ و ۳ قانون مسئولیت مدنی به بررسی چگونگی و شیوه های جبران خسارت پرداخته شده است.

و در فصل سوم که در رابطه با کاهش مسئولیت است، مواردی که باعث کاهش مسئولیت می شود به خصوص در زمانی که تقصیر زیان دیده علت این تقسیم مسئولیت است، مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل چهارم که به مواد ۵ و ۶ پرداخته است در رابطه با مواردی است که باعث به وجود آمدن خسارت بدنی می شود. همچنین در این فصل با بیان این که جبران خسارت بدنی در فقه به وسیله دیه انجام می شود، دیه و ماهیت دیه بررسی شده است.

در فصل پنجم مسئولیت سرپرست صغار و مجانین و چگونگی جبران خسارتی که صغیر یا مجنون به وجود آورده، مورد مطالعه قرار گرفته است. این فصل به بررسی ماده ۷ قانون مسئولیت مدنی می پردازد.

در نهایت در فصل ششم خسارت معنوی را مورد بررسی قرار داده ام و همچنین مبانی قانونی و فقهی جبران این خسارت در فقه اسلامی و حقوق موضوعه بررسی شده است.

امیدوارم بتوانم با راهنمایی استاد ارجمند جناب آقای دکتر عظیمی در این بحث مطالب مفیدی ارائه دهم.